خالد گڕاوی

Khalidabdula2000@yahoo.com

ترس و تیرۆر درێژە پێدەری تەعریبن لە موسڵ

موسل یەکێکە لەسێ شارە گەورەکانی عێراق ، کەوتۆتە باکوری ڕۆژهەڵاتی وڵات و سنورێکی فرەوانی هەیە لەگەل شارەکانی هەولێر ودهۆک تکریت و کەرکوکوک و رومادی لەگەڵ وڵاتی سوریاش لەڕۆژئاوا ، لەکۆنەوە پێگەی بەیەک بەستانەوەی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا وباکور و باشور بوە ، کە بوچونێک هەیە لەسەر ئەسلی ناوەکەی (موسل) لەم بەیکبەستانەوە هاتبێت . لە مێژوی کۆن کوردستانی ئەمڕۆ بەشێکی سەرەکی   بوە لە ولایەتی موسل ، موسلیش بەشێکی دانەبڕاو بوە لە کوردستان ،ئەم شارە لە ساڵی 1789 ولایەتی عوسمانی بوە کە سێ ناوچە ی دەگرتەوە ، موسل ، سلیمانی ، شارەزور وە شاری موسلیش لەم شارۆچکانە پێک هاتبو (دهۆک ، ئامێدی ، ئاکرێ ، شەنگار) تادورست بونی دەوڵەتی عێراقی وەک خۆی مابووەوە ، بەڵام بەرژەوەندی یە ئابوری و سیاسیەکانی هەرێمەکە وای لە ئینگلیزەکان کرد ، کە ئەم ناوچەیە بخرێتە سەر دەوڵەتی عێراق ، لێکولینەوە مێژویەکان ئاماژە بەوە دەکەن کە کورد لەسەردەمی زووەوە لەم ناوچەیە نیشتەجێ بونە ، وە لە (المختێر) ی (ابن الفقهی) هاتوە کە عەرەب لەسەردەمی خەلافەتی عومەری کوری خەتاب هاتونەتە ناوچەکە.
کۆچی بەردەوامی عەرەبەکن لە هۆزەکانی (الشمر ، الحدیدی ،   ....) لەخاکی حیجازەوە بۆ ناوچەکە لەسەدەی حەفدەمەوە تا ڕوخانی ڕژێم بەردەوام بوە ، هەموو حکوماتەکانی عێراقی بەگشتی ڕژێمی لە ناوچوو بەتایبەتی ،لە سیاسەتی تەعریب کردنا موسل لە کارە لە پێشینەکانیان بوە ، کە بەڵگەنامە جێماوەکانی دوای ڕوخانی ڕژێم ئەوەمان بۆ پشت ڕاست دەکەنەوە   .
ئەمڕۆ ژمارەی دانیشتوانی ئەم شارە نزیکەی (2.800000) دوو ملیون و هەشت سەد هەزار کەسە ، لە تایبەتمەندیەکانی ئەم شارە نمونەی عیراقیکی بچکۆلەیە ، لە کۆمەڵێک نەتەوە و ئاینی جیا پێک هاتوە ، نەتەوەکانی کورد ، عەرەب ، تورکمان و ئاشوری ، ئاینەکانی موسلمان ، مەسیحی ، ئێزدی ،کاکەیی ، وە لەمەزهەبی جیا شەبەکەکانی سونی و شیعین کەهەمویان کوردن ، تائیستاش قسە کردنیان بەشێوە زاراوەی ماچۆیە کە (هەورامی) یە .
کوردەکان نزیکەی 800000 کەسن ، لەناوچەکانی دەوروبەری شارەکە زۆرینەن و لەناوشاری موسلیش لە بەری ڕۆژهەڵاتی دیجلە لە گەڕەکەکانی (نبی یونس ، حی الجزائر ، دەرگەزلی ، کەرامە ، حی القدس ، حی القاهرە ، حی البکر ، ناوچەی ڕەشیدیە و حی الزهرا ء) بەزۆری نیشتەجێن .

بەڵام لە ناوچەکانی تر ی وەک (زهور ، مێاریف ، فیێلیە ، حی الوحدە ،حی التحریر ، حی التامیم ، حی السکر و حی السومر) ڕێژەیان کەمترە ، لەبەری ڕۆژئاوای موسلیش بەشێکی

زۆریان لە گەڕەکەکانی (منگقە راس الکور ، المیدان ، سوق السفارین ، وە ناوچە کۆنەکانی موسل نیشتەجێن) وە دەتوانین بڵێین کە بە سەدان خێزانی کورد لە گەڕەکەکانی تری شارەکە لەناو بۆتەی عەرەبەکان تواونەتەوە .
کوردەکانی موێل لەچەندین هۆزی جیاوازن ، لە دیارەکانیان هۆزی هەرکی ، سورچی ، زێباری ، گۆران ، مزوری ، شەبەک ، دۆسکی ، بەرواری ، کاکەیی ، بۆتانی ، ئۆمەری ، گویان ، هەسەنی ، گەرگەری سلیفانی ، جگە لە ئێزدیەکان کە بە ڕێژەیەکی زیاتر لەئەژمار کراون .
بەشێکی زۆری دانیشتوانەکەی کاسبارو خەڵکی پیشەوەرن ،لەناو پیشە بەرزەکانی شارەکەش ، کوردەکان بە ڕێژەیەکی باش بەرچاو دەکەون .
دوای پرۆسەی ئازادی عێراق ، بە بەرنامەی داڕێژراو بۆ دورست کردنی دوبەرەکی لەنێوان کوردو عەرەب ، شیعە و سونە ، بەدەیان هاوڵاتی بونەتە قوربانی ئەم سیاسەتە چەپەڵە ، هەر ئەم شارە لە 2005/11/11 بەدواوە جگە لەبارەگای مەڵبەند و کومیتەکانی (ی. ن. ک.) چەند بارەگایەکی تری حیزبە کوردیەکان بۆ ماوەیەک سەرجەم دام و دەزگاکانی کەوتە دەست تیرۆرستان ، دەسەڵات و سەروەری حکومەتی تیا نەما ، کە تیرۆرستان بەشمشێر حوکمی شارەکەیان دەکرد ، هۆکاری بەشێکی گەشەی تیرۆر لەم ناوچەیە دەکرێ بۆ ئەم خاڵانەی خوارەوە بگێڕینەوە :
1- زۆربەی کاربەدەستە حیزبی و حکومیەکانی ڕژێم خەڵکی ئەم شارە بوون ، لەبەر ئەوەی دانیشتوانەکەی عەرەبی سونینە و لە عیراقی کۆنیش کەمایەتی سونە حوکمی کردوە وخەڵکی موسلیش لە دوای تکریت ، بە بڕبڕەی پشتی بەعس هەژمار دەکران .
2- لە کاتی پرۆسەی ئازادی عێراق و دوای پرۆسەکەش هیچ کارێکی کوشتن و تۆقاندن گرتن بەرامبەر پیاوانی ڕژێم نەکرا ، هیچ کاولکاریەکیش بەرامبەر شارەکە ئەنجام نەدرا .
3- بونی چەندان گروپی سەلەفی لەم شارە ، کەلەسەردەمی ڕژێم دورست کرابوون وە هەڵکەوتنی چەندان ئیمام و خەلیفە نمونەی (ابو شجاع لەتەلەعفەر) و (ابو یمامە و ابو حمزەی شافعی لە موێل) ، کۆبونەوەی چەندان گروپی ئاژاوە گێرَی وەک (انێار الاسلام) کەپێشتر لە سەردەمی ڕژێم چەکدارەکانیان لە هەڵەبجە و بیارە بون و خیزانەکانیان لەو سنورە داڵدە دەدران لەلایەن ڕژێم بۆ ئاژاوە نانەوە لە ناوەوەی هەرێم ئاراستە دەکران ، دوای پرۆسەی ئازادی عێراق خەڵکی بێکار و داخ لەدڵی دژ بەکورد لە دەورەیان کۆبونەوە و جارێکی تر لەلایەن بەرپرسە هەڵاتوەکانی ڕژیم سەرکردایەتی کران.
4- کاریگەری ئەو بڕیارانەی کەدژی پیاوانی ڕژێم دەرچوو لە بێبەش کردنیان لە لێپسراویەتی و موچە وە کۆشش و هەولدانیان بۆ گەڕاندنەوەی خەونەکانی پێشویان ، بە دەستیان خستە ناودەستی گروپە ئیسلامیەکان هەڵسان بە دورست کردنی مەفرەزەی بەناو (بەرەنگاری) دەست درێژ کردن بۆ هەموو کەلەبەرەکان ، بۆگەیشتن بەسەرچاوەکانی هاوکاری بۆ جێ بەجێ کردنی بەرنامەکانیان .
5- نەبونی پلانێکی هاوبەش لە نیوان حیزبە کوردیەکان ، بۆ شێوازی بەرەنگاربونەوەی سیاسەتی قڕکردن و کوشتی بەردەوامی هاوڵاتیا نمان لەسەر بنەمای کوردبونیان ، بۆ ئەوەی شارەکە جێ بهێلن و ببێتە هۆکاری لاواز بونی بڕیاری سیاسی کورد لەشارەکە کە ئەمەش تەواوکەرو درێژە پێدەری سیاسەتی تەعریبە .
بەڕون و ئاشکرایی درێژە پێدەرانی سیاسەتی تەعریبی دوێنێ ، ئەمڕۆ لەپشت ئەو کارانە وەستاون کە بۆ تە هۆی پشێوی و نائارامی لە سنوری ناوچە تازە ئازاد کراوەکان بۆ تەواو کردنی پاشماوەی سیاسەتی تەعریب لەسنورەکە ، هەمو هەوڵەکانیان خستۆتە گەڕ بە بێ بونی

هیچ لەمپەرێکی بەرچاو و بەهێز لەبەر دەمیان ، ئە گەر ڕژێمی بەعس تارۆخانی دەستەلاتی کردبێتە هۆکارێکی تەعریب کردن ئەمرۆ دەستەلاتی کوردی لەسەر ئاستی عیراق بەپلەی یەکەم دێت و بەبەرچاوی کورد سەرکردایەتیەکەی ڕۆژانە کاری کوشتن و دەرکردنی بە لێشاوی کوردان ئاوارە بونی بەردەوامیان بەرەو ناوچەکانی سنوری هەرێم بۆتە دیاردەیەکی بەرچاو، ئەوەندە بایەخ بەم کێشەیە نەدراوە و لەبەرامبەریشدا ، بە بەرنامە کۆچی عەرەب لە ناوچەکانی باشورو ناوەراست بەرەو شارەکە ئاراستە دەکرێت .

بەئاشکرا هەولی گۆڕینی دیموگرافیای شارەکە بەردەوامە دەستەلاتی کوردی دەبی بزانی کەکار وا بڕوا وفریای چارەسەیکی گونجاو نەکەون سبەی لەجێ بەجێ کردنی بڕیاری 140 ئیمە کەمینەین و دەنگەکانمان لە ڕیفراندۆم بێ سود دەبێ و بەهەدەر دەڕوا . .

ئەم شارە شاری برایەتی و پێکەوە ژیان بوە ، ئەمرۆش بایەخ دان بەم شارە و بە خەلکەکەیو پاراستنیان لەو کابوسەی کەبەتیرۆر ناسراوە ، لەگەڵ مانەوەی هەویەی کوردی شارەکە و ڕزگار کردنی لە فشاری توندی شۆفینی عەرەبی ، بە بەربەست دانان و بەرگری کردن لە هەڕەشەی سڕینەوەی هەویەی کوردی ناوچە کورد نیشینەکان   پێویستی بە هێزی زیاتری کوردی وهاوئاهەنگی زیاتری کوردو ئەمریکەکان هەیە و تا بتوانین کار بۆ   گەڕاندنەوەی ناوچە تەعریب کراوەکان بکەین وخەڵکە ڕەسەنەکە بپارێزین ، وە هەوڵ بدەین بۆ کارا کردنی مادەی 140 و فرەوان کردنی لێژنەکانی کە ئەندامانی شاری موسل و دەوروبەری بگریتەوە ، تابتوانین هەولی بنبرکردنی یەکجارەکی کێشەی سەرەکیمان بدەین کە دیاری کردنی سنورە .

ئەرکی یەکەمی حیزبە کوردستانیەکان و حکومەتی هەرێمی کوردستان و سەرکردایەتی کوردە لەبەغدا ئەوەیە ئەم ناوچەیە پەراوێز نەکەن ، بە شێوەیەکی کاراترو زانستیانە مامەلە لە گەڵ ڕوداوە نەخشە بۆ کێشراوەکانی ناوچەکە بکەن   .